

CZIGÁNY GYÖRGY (1931) Budapest

CZIGÁNY GYÖRGY

Költők, papok, lányok

Korán kiért a temetőbe. Zebegényi apja egyedül akart maradni a fiával. Megérintette az arcát: hideg porcelánnak tetszett, idegen tárgy volt már. Mikor kijött a ravatalozóból, látta, már gyülekeznek a gyászoló barátok, a két híres mesefigura, a vidám lovak, Csoda és Kósza képeit most állították fel a virágfalak között. Gyöngéd érintés a karján: szervusz, Gyuri. A professzor úr volt, teológiatanár, akivel Zebegényi apja húsz évvel korábban egy katonai helikopteren róttta az ország légi útjait Máriapóctól Pécsig, Esztergomig. Együtt kommentálták a televízióban a pápalátogatás élő képsorait, kísérve az azóta szentté avatott pápa ünnepi népvándorlásokat mozdító körútjait. Köszönöm, Jóska, mondta valamire a professzornak, aki már karingben várakozott énekesei mellett. Nyár volt, mégis az olvadó viasz, a gyertyák fénye karácsonyi hangulatot is keltett. Mindez valószínűleg így történt, mégis álomnál bizonytalanabb. Nem egyszerre halunk meg, szakadatlanul, írta még ifjan valamelyik versében Zebegényi apja, nincs más, csak az, ami éppen eltűnik örökre. A múlt anyaga álomnál is szertefoszlóbb, az emlékezés, a képzelet szakadatlanul módosítja, teremti a történet filmjét. Pedig vágyunk a valóságot látni, az igazi eseményeket szeretnénk újratereíteni. Vannak mondatok, képsorok, metszően élesek és pontosak, mégis félhetünk, ez már nem az igazi történet. Ezeket is később gondolta el Zebegényi apja, talán amikor a tengerre vezető sztrádán autózott, s néha biztatón megszorította Erika kisujját. A tengerre úgy igyekeztek, tehetetlen vágyakozással, mint nagy útjaikra a vándormadarak. Mi, emberek nem a természet törvényeinek, hanem bonyolultabb, benső készítések erejének engedünk? Hogy az Isten emberré lesz, ez a legköltőibb gondolat, a csoda képtelenségén túli ámulatot kelt, de hogyan is hihetnénk létét, hogyan is szerethetnénk az emberi arcot nélkülöző Istent? Ez mégsem a tengerre vezető úton ötlött fel benne, hanem talán amikor egyedül lépkedett a krisztinavárosi templom felé, esetleg misére ment, orgonálni, kísérte a kórust. Ki tudja, mindenestre akkor, még fiatalon képzelt el ilyeneket, úgy érezte, mégsem egyedül lépked, hozzátartozóval megy, az bizonyos, feleségével, fiatal lánnyal. Ment, s nem nézett oldalra. Este Weöresékhez készül. Sándor arcán, heverő testtartásában ismerhette fel a szórakozottság burkában jelen lévő nyugalmas koncentrációt, azt, amiben néha magának is része volt: a figyelem valamiféle metafizikai állapotát. Mulatott rajta, hogy egy irodalomtörténész, akit alig ismert, bevezetvén Zebegényi apjának estjét, elmondta a közönségnek, hogy György úr Weöresék gépkocsivezetője volt, de később jó barátok lettek... Ez majdnem igaz volt így, valóban sokat autózott a költő-házaspárral, hiszen nekik nem volt autójuk, jogosítványuk, de barangolni az országban volt kedvük, szívesen keresték föl Gödöllőn az akkor még lelkesen társalgó Remsey Györgyöt, csobogott a szó, emlékdarabok kerültek elő: dráma, festmények, szecesszió! Ottlik is ebben a városban élt, írta a befejezhetetlen *Iskola a határon* regény lapjait, néha pedig kiment a Blahára, akkor még strand is volt ott, a városka szélén. Sík Sándor is itt élt, mondta maga elé. Sándorék épp hallgattak. Meg itt született a lányom, folytatta. A fiúk is? – kérdezte Amy. Azok Zebegényben, felelte. Sándor tűnődött valamin, Amy kicsit nevetett, mintha valami igen mulatságosat hallott volna. Mentünk szülész osztálytársam után, amerre épp dolgozott. Hatvanegyben még volt kórház Gödöllőn, Pista ott volt

adjunktus, később a zebegényi szülőotthont vezette. De Zoli és Gergő büszke a szülőfalujára. Zoli a novelláiban Zebegényinek nevezi magát... Én még készítettem rádióműsort – szóló újra Zebegényi apja – Szőnyi Zsuzsa édesanyjával és a szakácsnőjükkal. Annak volt egy kis réztrombitája, s délben, amikor elkészült az ebéd, belefűjt, s akkor a festő, a Tanár Úr leballagott a hegyről. Kenyeret evett a túrós tésztához, mondta még a szakácsnő, aki Szőnyi István sírját gondozta akkoriban. Weöresék talán már el is felejtették a kellemetlen autós epizódot. Esős nap volt, Szőnyi múzeumában, a műteremben várta Sándor és Amy felolvasására az érdeklődőket. Kevesen jöttek, szakadt a víz, dőlt az alacsony tetőről. De a táj, a Dunakanyar gyönyörű, legalább azt nézzék meg Weöresék. Zebegényi apja felhajtott kocsijával a templom fölé emelkedő dombra. Kis lejtő következett, tisztás, ahonnan a folyó egy tenger méltóságával öblöt formált a hirtelen kanyarból. Nézték, s indultak volna vissza. De az agyagos talajon csak csúsztak, pörögtek a kerekek, ringott a kocsi előre-hátra. Sándor ezt nem tudta sokáig elviselni. Szokatlanul csengő hangon szólalt meg: Én most kiszállok a gépkocsiból, s többé nem is szállok oda vissza... A mondatban a nyersfordítások buzgó didaktikája sejtett. De a házaspár sálat tekerve el is indult lefelé a hegyről gyalog, sárban, vízben. A pórul járt sofőrnek holt édesapja által egykor az iskolai ellenőrző füzetbe írt, konok tehetetlenséggel ismételt sorai jutottak eszébe: Szomorúak vagyunk Gyuri fiunk újabb kudarca miatt... Végül mégis visszasétáltak Weöresék a traktorral kiszabadított kocsiba, s Budán békésen megvacsoráztak a Rózsadomb étteremben. Az már nem Zebegényi apjának kudarca volt Vácott, a Művelődési Központban! A költőket váci ismerősük hívta meg, Sándor olvasta a *Medúza* kötet ritmusjátékait, mikrokozmoszait. Az előadás végén az óvodai ünnepélyek begyakoroltan mesterséges, művi jelenete döbbsentette meg őket. Hatéves kislányt taszigáltak gyöngéden elének, aki egy szál rózsát markolászott izzadt kis tenyerében. Éneklő hangon mondta a betanultakat: köszönjük mi, gyermekek, hogy Sándor bácsi ilyen gyönyörű verseket írt nekünk... Weöres csontos, merev arccal állt, majd halkán ennyit mondott: soha nem írtam gyermekverseket... A bájosnak szánt jelenet közhelyszerű rutinját, a hamisat tehetetlen zárkózottsággal utasította el. Képtelen volt szokványos, banális reakciókra. Amikor például egy rádiós szerkesztőné kedves zenéiről faggatta a költőt, remélve, hogy a rádióhallgatók számára ismert klasszikus vagy romantikus szerzők darabjaihoz fűz majd szép gondolatokat, Weöres váratlan választ adott. Azt hiszem, mondta, Bach és Bartók közt nem történt semmi különös a zenetörténet évtizedeiben, inkább előtte és utána... Machaut-ra és Stockhausenre gondolt?! Később az őket meghívó váci család közeli házába is be kellett kukkantanunk. A kertet akarták megmutatni, arra büszkék voltak! Csakhogy közben besötétedett. Azért kitesékelték a társaságot a kerti ösvényre, zseblámpa fényénél meg lehetett nézni a salátákat, a szép virágos kertet. Zebegényi apja csak hazafelé vette észre Amy kezében azt a néhány szál tulipánt. Egy hét múlva csak a szomszédba, a Tabán felé autóztak, Korniss Dezső festőművészhez. Sándor a kortárs festők, zeneszerzők jó barátja volt. Korniss elvont festményeit nézegették, szó volt arról, hogy lehetne társítani egyiket-másikat Weöres- versekkel. Igen, mondta élénken Sándor, és Zebegényi apjára pillantott, én írnék Gyurka verssoraihoz egy montázst a képekhez... A festő döbbenetesen nézett maga elé. Weöres minden anyagból tudott varázslatokat kikelteni, *A szörnyeteg koporsója* vers például úgy készült, hogy egy találomra felütött Rákosi Viktor-regényből kiírta az oldal minden tízedik szavát, s mint mondta, kapott egy vibráló felületet, amivel már lehetett dolgozni...

Zebegényi apja lépkedett. Élvezte a járás váltakozó ritmusait, dinamikáját. Évtizedekkel ezelőtt ebben az utcában csókolt meg egy lányt. Tizenhat évesek voltak. Még mindig a Márvány utcából üzent a lány nemrég, kedves öreg néni lett, hogy jó volna találkozniuk. A táncosnő messzebb lakott,

a Kis-Sváb-hegy oldalában. Őt már a sötétkéék Izs motorkerékpáron vihette ki széllal, fényvel és heves szívdobogással küzdve a Római-partra, hogy a Rádió csónakházából evezni induljanak a Lupa-sziget felé. A kis táncosnőnek tetszett, hogy Zebegényi apja, akinek akkor még se gyermeke, se felesége nem volt, elmesélte neki, milyen a sztriptíz Párizsban, a Champs-Élysées végé felé, a Rue Berry sarkán. Milyenek a Tuileriák kertjében a Monet-liliomok, tavak, amiket egykor a fiatal Kodály is megcsodált! Azóta a képek rég elköltöztek a kert közeléből. Zaklatott, fényekbe keseredett a széles sétaút, ahol nagyon régen Swann hajtott végig a fiákerén. Az eltűnt idő nyomában. Hazafelé a kis táncosnő ruhája, haja röpködött a szélben, a motor fel-felsírt az emelkedőkön. Az udvar sötétjében lelassította lépteit a lány, miért nem ölelte át Zebegényi apja? Honnan szállt rájuk valami tehetetlen szomorúság? Cszozogtak tovább az estében. Sötétben autózott a színésznővel is, pedig még nem is volt késő délután. De tél volt, hóillattal teli tél. Vicát a válófélben lévő férje kérésére hozta haza egy tihanyi forgatásról. Egész úton filozofáltak, létkérdéseket próbáltak boncolgatni. Egymást élesztgették fel, egymásra simulva alakultak a gondolataik. Néha nézte a lányt Zebegényi apja: látni-e a szája körül azt az igen szemérmes és eleven kislánymosolyt, ami a filmjeiben olyan vonzóvá tette? A képeslapok címlapjain is jelen volt ez az üde mosoly és tekintet, a benső komolyságból nőtt ki. De most ez nem látszott. Más volt az arca, eleven volt, szép, de nem az ismerős színésznőé. Legközelebb a Déryné presszóban látta meg a lányt, oldalról csak, nem akarta zavarni a beszélgetőket, de Jancsi fölemelte gyöngéd mozdulattal, talán a beszélgetés légkörében születő óvatossággal a kezét. Odalépett. Vica is mosolygott, a pillanat megfigyelhetetlenül gyorsan hamvadt el. Pilinszky Jancsi mosolya megnyugtatóan ismerős volt, hellyel kínálták. Nem, nem, mondta zavartan, mennem kell. Amikor pár hét múlva megvárta Vicát a színészbemjárónál, már ridegebb, dacosabb tél volt. Kerültek egyet hazafelé, mert tiszta idő volt, a Gellért-hegy parkolójából, fönt-ről figyelték a várost. Segítette a bekötő övet kicsatolni a lánynak, csuklóján sejtelemszerű érintését érezte Vica csípőcsonthajlatának. Valamin nevettek is. Csillagok, csillogás, vásárian és gyönyörűen mindenfelé. Közel a karácsony. Huszonötödikén délbén fel kellett szaladnia Weöresékhez valami műfordításért. Beletévedve fölöslegesen mentegetőzésbe, amiért karácsonykor, az ünnepen érkezett Weöres lakására. Ez már nem a Törökvész úti kis lakás, hanem a villa volt, feljebb néhány utcával, melynek léte Amynak köszönhető, aki a feldúlt kert szilvafái elé remek kis házat építtetett. Mondta is: hétszilvafások vagyunk... Zebegényi apja nem számolta meg a fákat, de nevetett ezen. Talán Vicának is elmesélte, azt is, hogy Weöres, nem viselvén el az üresjáratú, mentegetőző mondatot, igen ártatlanul kérdezte huszonötödikén délbén. Tényleg, Gyurkám, megvolt már a szenteste, vagy most lesz valamikor? Igaz, neki minden estéje szent este volt, karácsonyi lázban dolgozott minden éjjel. Zebegényi apjának akkor már családja volt, szeretetben éltek öten, sok nyugtalanságban szorongva a kis lakásban, a rideg világban. Elég bizonytalanul beszélt meg találkozózt a színésznővel, a Nagyszállóba hívta, ahova jó emlék fűzte. Egy konferencia után ott találkozott a vékony, törékeny Koch Valival, hogy néhány versének német fordításáról beszélgessenek. Egy másnapi telefonhívásban szinte Vali tompa, szomorú-kedves szavainak színét vélte felfedezni Vica hangjában is. Komoly, tartózkodó lány volt, az áhítatra is képes alkatából fakadt, hogy lemondta a találkozót. Csendes, józan tél volt, a beszélgetés szaggatott, dallamtalan. Zebegényi apjának akadt néhány barátja, aki mindég... Mit mindég?! Lényükben hordozták akaratlanul és ártatlanul azt az örömet, amit egy napsütötte, békés tengerpart látványa nyújt az embernek. Akár gyalog, akár autóval ment Únyba Nagy Miklóshoz, a kamarás úrhoz, már a pilisi dombok, a napraforgótáblák égre kanyaradó meredekjén, a sárga és kék fényes-

ségben, mintha ez már a józan, öreg pap jóvoltából telítené a tájat derűvel. Miklós első mestere volt, az ostrom alatt a krisztinavárosi missziósnővérek rendházának óvóhelyén, a boltíves pincék félhomályában találkoztak először, felettük zajlott a megkeseredett harc, ő pedig gyertyafénynél olvasta fel verseit, novelláit. Irodalmi délutánok az óvóhelyen! Még halottak feküdtek a beszakadt házak romjai alatt, de már kinyitott az első eszpresszó. Ezt a szót gyerekként ott hallotta, olvasta először Zebegényi apja is. Vitte verseit, novelláit Nagy Miklósnak, aki nem Mécs László-verseket olvasott fel neki a költőmesterség útjait keresve, hanem Adyt és József Attilát. Negyvenkilenc tavaszán eltűnt Miklós, az Andrássy út 60-ban zajlottak kihallgatásai, ami gumibotos és öklöző verésekből állt. Nem tudták a foglyok, nappal van-e, vagy éjszaka. Reggel és este kaptak híg bablevest. Hónapokig csak villanyfényben, bablevesen tengődtek. Az ütésektől begyulladt körmét, amikor már lázasan támolygott csak, fogóval letépte az élő húsból egy fehérvöröspap. Hogy karácsony van, onnan tudta meg, hogy ez egyik fiatal ávós gyerek belépett a pincébe, és nagyokat harapott egy illatos mákos kalácsból. Majd hirtelen ötlettel a rácshoz lépett: na, karácsony van, törj egy darabot belőle! A pap megrendülve, kissé meghajította magát, s nyújtotta a kezét. Hogyne, nevetett a fiú, ez kellene a te fasiszta gyomrodba! Miklósnak égett az arca, elfordult a rácstól. Túlélte, a váci börtönévek után Únyba került, a kis bányászfaluba lelkésznek. Itt élt még húsz boldog esztendőn át. A templom kertjében van a sírja. Zebegényi apja beszélt neki Pilinszkyről. Hogy Pilinszkyt versekről kérdezgette, és természetesen szóba került József Attila neve is. Ő Mozart! – mondta egyszer Pilinszky. Meg hogy járt Jancsinál a Hajós utcai udvari lakásban, verseiket olvasták fel egymásnak, Bachról beszélt Jancsi. Felolvasta rádiódramának szánt *Síremlék* költeményét vagy színdarabját. Hangjában volt jelen csak a színpad, a drapéria, zenekíséret, fényeffektus és az alakok minden rezdülése. Akkor Vica is megint ott volt, mint a papok, szertartásosan érintették össze arcukat. Jancsi teát hozatott, s mikor látta, hogy elfogyott, nővérének kiabált ki a konyhába: Erika, hozzá még, kiitta már! A kis mohó! – mondta ironikus zavarában Vica. De hónapokkal később egyedül lehetett Jancsival a Csúcshegyen, Toldalagiék nyaralójában. Pilinszky ott vendégeskedett, tűnődött, cigarettázott. Egy rádióműsor felvételét bonyolította le vele Zebegényi apja, de a fásasztó párbeszéd után meglátta az asztalon a *Szálkák* nyomdai levonatát. Pilinszky észrevette tekintetében a kíváncsiságot, s elkezdte olvasni lapról lapra a levonatot. Lassan olvasott, mint a pap az átváltoztatás ígéit, úgy mondta ki a vers szavait. Halkan, de roppant expresszíven, drámai súllyal. A szóközi csendek, mint a földrengés utáni hallgatások. Másfél óra múlva fejezte be a felolvasást, sört ittak, mosolyogtak. Pilinszky látta a megrendülést Zebegényi apjának arcán, a nevetgélés sem fődte azt el. Kifényesült szemmel néztek egymásra, azután Pilinszky megszólalt: Gyuri, felolvassam még egyszer? Gyermeki örömeben olyan volt, mint egy angyal.

Kardos Jóska a krisztinavárosi évek után (a meghurcolt Szabó Imre püspököt helyettesítette) a Bakáts térre került plébánosnak. Zebegényi apja oda is eljárt a miséire orgonálni. Barátságuk derűs volt, magától értetődő, Jóskáért is rajongtak a hívek, mise után mindig körülvette néhány buzgó öregasszony. Mondta is neki Zebegényi apja, tudod, Jóska, nem azt kellene mondanod a mise végén, hogy „a szentmise véget ért: menjetek békében” – hanem hogy a szentmise véget ért, hagyjatok békében... Jóska akkor is nevetett, amikor gépkocsin megérkeztek üzleti kirándulásuk színhelyére, Márkházára. Kardos korábban e falu papja volt, most azt a feladatot kapta, hogy a falusiak által eladásra kínált két ház közül a kápolna építésére alkalmasabbat kiválassza. Már út közben panaszkodott, akár egyiket, akár a másikat választja, a két pártra szakadt falu egyik fele biztosan megharagszik rá. Ezt sehogy nem

akarta. Érkezéskor beszóltak a szomszéd falu papjának, jöjjön ő is velük. Akkor támadt mentő gondolata: Zebegényi apjára adnak egy lila szegélyű, lila gombos reverendát, mondván, a püspök úr titkára az ismeretlen pap, aki majd eldönti, melyik ház alakuljon át kápolnává. Zebegényi apja akkor kezdő rádiós-ként nem volt még népszerű, senki nem ismerte fel, hacsak nem találkozna véletlenül a Falurádió riporterével vagy valamelyik stúdióbeli kollégájával. Ment a három reverendás végig a főutcán, középre vették a „püspöki titkárt”, a lila gombos, rangos vendéget. Elég ijesztő volt, hogy derék falusi asszonyok kezét akartak csókolni Zebegényi apjának, aki alig tudott ez elől kitérni, s inkább ő csókolt volna kezét a vendéglátó öregasszonyoknak. Eszébe jutott Szentkuthy Miklós története, aki harmincnyolcban az Eucharisztikus Kongresszus egyházi forgatagában francia bíborosnak öltözött: a taxisofőr kezét csókolt neki. A két pap jól érezte magát, felszabadultan falatoztak, koccintgattak, csak Zebegényi apjának nem ment le egy falat se a torkán, aszkétának látszott, ami persze csak növelte a falusiak iránta támadt rokon érzéseit, tiszteletét. Mire a templomocska elkészült, Márkházán megnyugodtak a kedélyek. Jóska nem sokkal később kórházba került, kérte, ne látogassák. Harminc kilóra fogyott, gyomorrákja volt. A temetés napján Zebegényi apjának élő adása volt, műsort vezetett az Astoria Szálló halljában. Vendéget is hívott, Ivánt. Mándy szívesen jött, otthonosan érezte magát a szállodában. Lakott is ott néhány napig, amikor a Teleki térről átköltöztek a Belvárosba. Kisfiús izgalmában összekeverte a kérdéseket és válaszokat, ami élénk derűtséget keltett. Hogy van Erika? – kérdezte Mándy a műsor utáni zűrzavarban. Zebegényi apja átvette a kölcsönbe hozott könyvet felesége számára. Howard regénye volt, ponyva kiadásban: *Na, mi újság, Wagner úr?* – talán ez volt a címe. Iván szerint ez jól tesz a depresszió ellen. Későbbi, jóval későbbi karácsony közeledtével Erika azt kérte Zebegényi apjától, hogy fogja majd a kezét, amikor meghal. Hálás a Jóistennek Zebegényi apja, mert ez azután valóban így történhetett meg a Kútvölgyi Kórházban. Feleségeiről nehezen írt, gondolkodott. Első és második Erikájához a megfogalmazhatatlan, hallgatólag öröm kötötte, valami, ami már talán az örökkévalóság része. Elég volt látni a hozzá tartozó széktámlára vont kiskabátját, már annak is valami liturgikus méltósággal támadt. Létállapot volt ez, megnevezhetetlen szeretet. Pedig megtapasztalta, hogy minden összeomlik. Az idő, mint a föld iszonyú súlya halottai felett. Összekapaszkodik a kétségbeesés és az öröm: a világ kezdetének első pillanata meg az időből most letört darab együtt, egyforma mélyen hever. Emlékszik, a krisztinavárosi templom felé mentek, öreg járdán, ketten voltak. A mellette haladó lépései könnyedek, nem nézett oda, így is nyilvánvaló volt, hogy Erika az, egy fiatal lány, vagy a fia, aki tizenegyben halt meg, s akit most épp nem ismer fel. Tartotta vele a tempót. Valamiképpen nem mert oldalra pillantani. Tudom, mondta, fel kell emelni a szívünket. Csakhogy, folytatta, és most a rettentő ragyogásba, napsütésbe fordult a szomszédjához. Tudod, Uram, Jézus, nehéz, nagyon nehéz felemelnünk.

